

ORTA ASYA’NIN KİLİT ÜLKESİ KAZAKİSTAN: ÇİN VE RUSYA ARASINDAKİ STRATEJİK DENGİ

Sultan İzzeddin Selimoğlu¹

Kazakistan, Orta Asya'nın kalbinde yer almasıyla, sadece coğrafi olarak değil, stratejik olarak da bölgesel ve küresel siyaset için önemli bir rol oynamaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle bağımsızlık kazanan Kazakistan hem tarihi bağları hem de enerji kaynaklarıyla önemli bir aktör haline gelmiştir. Ülke, Çin ve Rusya ile ilişkilerinde çok yönlü bir dış politika izlemekte, bu iki süper güçle ekonomik, askeri ve kültürel bağlarını dengede tutmaya özen göstermektedir. Kazakistan'ın bu denge politikasının arkasındaki etkenler, tarihsel ve coğrafi unsurlarla şekillenmiş, ulusal çıkarlar doğrultusunda her iki büyük güçle de karşılıklı bağımlılık geliştirilmiştir. Kazakistan'ın Çin ve Rusya ile ilişkileri, ülkenin bağımsızlık sonrasında izlediği dış politikanın temel yapı taşlarını oluşturmuştur. Rusya ile Kazakistan, Sovyetler Birliği'nin ardında kalan derin tarihsel ve kültürel bağlara sahipken, ekonomik iş birliği açısından ise Çin ile daha yakın ilişkiler geliştirmiştir. Bu iki gücün etkisi altında kalan Kazakistan, Şanghay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) ve Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) gibi bölgesel örgütlerde kilit bir oyuncu olmuştur. ŞİÖ, Kazakistan'ın Çin ile ekonomik ilişkilerini derinleştirirken, AEB ise Rusya ile olan ticaret ve askeri iş birliğini pekiştirmiştir. Bu iki örgüt aracılığıyla, Kazakistan hem Çin'in ekonomik etkisinden faydalanmış hem de Rusya ile güvenlik iş birliğini sürdürmüştür.

Kazakistan'ın, Çin'in “Kuşak Yol” inisiyatifi ile olan ilişkileri, ülkenin dış politikasındaki önemli bir dönemeçtir. Kazakistan, Çin'in bu devasa altyapı projelerinin merkezinde yer almakta ve böylece Çin'in Avrupa'ya ulaşımını sağlayacak kara ve demiryolu hatlarının önemli bir noktası olmaktadır. Bu stratejik konum, Kazakistan'a sadece ekonomik fayda sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Çin'den büyük altyapı yatırımları almasına da olanak tanımıştır. Ancak bu durum, Kazakistan'ın ekonomik bağımsızlığını sorgulatacak bir noktaya da gelebilir; çünkü Çin'in Kazakistan'a yaptığı yatırımlar, ekonomik olarak iki ülke arasındaki bağımlılığı daha da pekiştirmektedir. Öte yandan, Kazakistan'ın Rusya ile olan ilişkileri de oldukça derindir. Avrasya Ekonomik Birliği çerçevesinde, Kazakistan, Rusya'nın

¹ Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi

ticaret ve enerji politikalarına entegrasyon sağlamış ve bu çerçevede önemli bir ekonomik ortaklık geliştirmiştir. Özellikle enerji kaynakları, Kazakistan'ın ekonomik stratejilerinde kritik bir yer tutmaktadır. Ülke, dünya çapında önemli petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olmakla birlikte, dünyanın en büyük uranyum rezervlerine de sahiptir. Bu durum, Kazakistan'ı hem Çin hem de Rusya için enerji tedarikçisi haline getirmiştir. Çin, Kazakistan'dan boru hatları aracılığıyla enerji tedarik ederken, Rusya da Kazakistan'ın enerji altyapısının önemli bir bölümünü kontrol etmektedir. Bu denklemler, Kazakistan'ı enerji bağımlılığı konusunda daha hassas bir konuma getirmiştir.

Tarihsel bağların ve coğrafi konumun ötesinde, Kazakistan'ın liderlerinin de bu denge politikasında büyük payı vardır. Nursultan Nazarbayev, Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası dönemde hem Rusya hem de Çin ile ilişkilerini dengede tutma stratejisini geliştiren başlıca lider olmuştur. Nazarbayev, Kazakistan'ın hem ekonomik kalkınmasına hem de bölgesel iş birliği çabalarına büyük katkılarda bulunmuştur. Özellikle, Şanghay İş birliği Örgütü'nün kuruluşundaki rolü, Kazakistan'ı bölgesel iş birliğinde güçlü bir aktör haline getirmiştir. Aynı şekilde, Çin'in "Kuşak Yol" inisiyatifine Kazakistan'ı entegre etme sürecini destekleyerek ülkesinin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamıştır. Nazarbayev'in bu dengeleyici politikası, Kazakistan'ı Orta Asya'da kritik ve söz sahibi bir ülke konumuna taşımıştır. Rusya'nın Kazakistan ile ilişkileri ise genellikle ekonomik ve askeri bağlar üzerinden şekillenmiştir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Kazakistan'ı AEB çerçevesinde tutmak için ekonomik ve askeri teşvikler sağlamıştır. Bu teşvikler, Kazakistan'ın enerji altyapısındaki ortaklıklar ve askeri iş birlikleri üzerinden pekiştirilmiştir. Kazakistan, bu stratejik iş birlikleri sayesinde, Rusya'nın Orta Asya'daki etkisini korurken, aynı zamanda kendi bağımsızlık ve güvenlik çıkarlarını da savunabilmiştir. Çin ise Kazakistan'a olan ilgisini daha çok ekonomik temeller üzerine inşa etmiştir. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, "Kuşak Yol" inisiyatifini tanıtmak için Kazakistan'a yaptığı ilk ziyaretlerden birini gerçekleştirmiş ve bu süreçte milyarlarca dolarlık altyapı projeleri hayata geçirilmiştir. "Kuşak Yol" inisiyatifi, Kazakistan'ın ekonomik geleceğini şekillendiren önemli bir faktör olmuştur. Bu proje ile Kazakistan, Çin'in altyapı yatırımları için kritik bir merkez haline gelmiştir. Çin, Kazakistan'a milyarlarca dolarlık yatırımlar yaparak, ülkenin kara yolları, demir yolları ve enerji boru hatları gibi stratejik altyapısını geliştirmiştir. Bu projeler, sadece Kazakistan'ın ekonomik büyümesine katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Çin'in Avrupa pazarlarına ulaşması açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu gelişmeler, Kazakistan ile Çin arasındaki karşılıklı bağımlılığı artırırken, Kazakistan'ın ekonomik ilişkilerdeki rolünü güçlendirmiştir. Ancak, bu durum

Kazakistan'ın ekonomik bağımsızlığı açısından bazı riskler de barındırmaktadır. Çin'in artan etkisi, Kazakistan'ı daha fazla ekonomik açıdan Çin'e bağımlı hale getirebilir ve bu, ülkenin dış politikasındaki esneklik açısından potansiyel bir tehdit oluşturabilir. Bunun yanı sıra Kazakistan'ın Çin ile olan ilişkilerinin geleceği de bu bağımlılığın ne kadar sürdürülebilir olacağına bağlıdır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Kazakistan, jeopolitik konumu nedeniyle hem Rusya hem de Çin ile stratejik ilişkiler geliştirmiş bir ülkedir. Bu ilişkiler, Kazakistan'ın dış politikasının temelini oluşturan bir dengeleme stratejisini ortaya çıkarmaktadır. Ülke, özellikle Rusya ile Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü çerçevesinde askeri iş birliği yaparken, Çin ile de Şanghay İş birliği Örgütü kapsamındaki güvenlik iş birliklerini pekiştirmektedir. Bu iki büyük güçle iş birliği yaparken, Kazakistan'ın amacının bölgesel istikrarı sağlamak olduğu açık olmakla birlikte, aynı zamanda her iki aktör arasındaki askeri güç dengesini koruma çabaları da dikkat çekicidir. Bu, Kazakistan'ın dış politikadaki çok taraflı yaklaşımının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Rusya ise, Kazakistan ile tarihsel bağları olan bir diğer önemli güçtür. Sovyetler Birliği döneminden miras kalan kültürel, dilsel ve ekonomik bağlar, Rusya'nın Kazakistan üzerindeki nüfuzunu sürdürülebilir kılmaktadır. Kazakistan'ın enerji altyapısındaki Rus etkisi de bu ilişkilerin güçlü bir göstergesidir. Kazakistan'ın petrol ve doğalgaz rezervleri hem Rusya hem de Batı için stratejik bir öneme sahiptir. Rusya, Kazakistan'ın enerji kaynaklarının büyük bir kısmını kullanmakta ve bu durum iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğini derinleştirmektedir. Ancak, Rusya'nın bölgedeki etkisini sürdürme çabaları, Çin'in ekonomik gücünün artmasıyla daha karmaşık hale gelmektedir. Çin'in Kazakistan üzerindeki artan etkisi, Rusya'nın bölgedeki hâkimiyetini tehdit ederken, Kazakistan'ı bu iki güç arasında denge kurmaya zorlamaktadır. Kazakistan'ın dış politika stratejisi, bu iki büyük gücün etkisi altında dikkatle şekillenmektedir. Ülke, bağımsız bir dış politika izlerken, aynı zamanda Çin ve Rusya ile olan güçlü bağlarını sürdürmekte ve Batı ile de ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Kazakistan'ın iç politikaları, bu dengeleme stratejisini mümkün kılmaktadır. Hem Rusya hem de Çin ile ilişkilerde dengeyi sağlamak, Kazakistan'a hem bölgesel hem de küresel alanda güç kazandırmaktadır. Kazakistan, Çin ve Rusya arasındaki stratejik rekabeti fırsata çevirmeye çalışarak, her iki güçten de desteğini almaktadır. Bu durum, Kazakistan'ın dış politikasının çok taraflı bir karakter taşımasını sağlamakta ve ülkenin uluslararası arenada önemli bir aktör olma yolunda ilerlemesine olanak tanımaktadır.

ABD ve AB'nin Kazakistan'ın bu üçlü ilişkiler içindeki konumuna tepkileri, bölgedeki jeopolitik dinamikleri etkilemektedir. Kazakistan'ın Rusya ve Çin ile olan yakın ilişkileri, Batı'nın bölgedeki etkisini sınırlamaktadır. Ayrıca, Kazakistan'ın Çin'in "Kuşak Yol" inisiyatifindeki merkezi rolü, Batı'nın ekonomik ve ticari üstünlük iddialarına meydan okumakta ve Avrasya'daki jeopolitik dengenin Asya lehine kaymasına yol açmaktadır. Kazakistan, Çin'in Avrupa'ya erişim stratejilerini kolaylaştıran bir transit ülke olarak, Batı'nın ekonomik hakimiyetini zorlarken, aynı zamanda bölgesel istikrarı sağlama konusunda da önemli bir rol oynamaktadır. Kazakistan'ın bu stratejik dengeleme çabası, yalnızca Çin ve Rusya arasındaki rekabeti değil, aynı zamanda bölgesel istikrarı da etkileyebilir. Kazakistan, her iki büyük gücün de ekonomik ve stratejik nüfuz mücadelesinin ortasında yer alırken, bu mücadele ülkenin dış politikasını daha da karmaşıklştırmaktadır. Ayrıca, Kazakistan'ın enerji ihracatındaki kontrolünü kaybetme riski, uzun vadede ekonomik bağımsızlığını tehlikeye atabilir. Bu noktada, Kazakistan'ın enerji bağımsızlığını koruma çabası, ulusal çıkarlarını ön planda tutarak, denge politikalarını sürdürebilmesi için kritik bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak, Kazakistan'ın Rusya ve Çin arasındaki stratejik ortaklıkları, çok boyutlu fırsatlar ve zorluklar barındırmaktadır. Ülke, bu zorlukları aşarak bölgesel istikrarı sağlamayı hedeflemekte ve aynı zamanda kendi bağımsızlığını garanti altına almaya çalışmaktadır. Kazakistan'ın çok taraflı diplomasi stratejileri, uluslararası alanda bir arabulucu rolü üstlenmesine olanak sağlayabilir. Bu strateji, Kazakistan'ın bölgesel ve küresel aktörler arasındaki konumunu güçlendirecek ve ülkenin uluslararası ilişkilerde daha proaktif bir rol oynamasına olanak tanıyacaktır. Kazakistan, bu süreçte hem Çin hem de Rusya ile güçlü bağlarını sürdürürken, Batı ve diğer Asya ülkeleriyle de çok taraflı ilişkiler geliştirmelidir. Bu yaklaşım, ülkenin stratejik bağımsızlığını pekiştirecek ve bölgesel istikrarı artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Akhmadiyeva, Z. (2008). *Devletin Kalkınmadaki Rolü: Kazakistan Örneği*. İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Akbaş, A. (2011). *Bağımsızlık Sonrası Kazakistan'da Sosyal ve Ekonomik Dönüşüm*. Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Adilbekova, K. (2013). *Kazakistan'ın Dış Politikası ve Orta Asya'daki Rolü*. Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Akçam, A. (2015). *Kazakistan ve Kırgızistan'ın Rusya ile İlişkilerinin Karşılaştırılması*. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Arkhyamatayeva, A. (2021). *Sovyetler Birliği'nin Kazakistan Politikası (1927-1938)*. Pamukkale Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Aydın, N.K. (2022). *Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Kazak Halkının Uluslaşması, Ülkenin Demokratikleşmesi ve Gelişmesindeki Rolü (1991-2019)*. Giresun Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Abılkaş, A. (2022). *Kazakistan'ın Hazar Denizi Konusunda Enerji Diplomasisi*. Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Bozkır, R. (2022). *Kazakistan- Rusya Federasyonu İlişkilerinde Savunma ve Güvenlik Boyutu*. Giresun Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Calip, Y.H. (2022). İki Süper Gücün Arasında Gelişmek: Rusya ve Çin ile İlişkileri Bağlamında Kazakistan'ın Çok Vektörlü Dış Politikası. *Avrasya İncelemeleri Merkezi AVİM*, 1, 1-17. <https://avim.org.tr/UEPRapor/IKI-SUPER-GUCUN-ARASINDA-GELISMEK-RUSYA-VE-CIN-ILE-ILISKILERI-BAGLAMINDA-KAZAKISTAN-IN-COK-VEKTORLU-DIS-POLITIKASI>
- Donuk, A. (1996). *18. Yüzyılda Kazakistan'ın Siyasi Durumu ve Rusya ile İlişkileri*. İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Diyarbakırlıoğlu, K. (2014). *Bölgesel Dinamikler Ekseninde Kazakistan Dış Politikası: 1991-2001*. Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Elbir, Ç. (2019). *Kazakistan'ın Uluslararası Örgütlerle İlişkisi ve Rolü*. Giresun Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

- Gonca, İ.B. & Özdaşlı, E. (2016). Kazakistan'ın Dış Politika Önceliklerinin Şekillenmesinde Bir Faktör Olarak Çin'in Enerji Talebi. *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)*, V/1, 147-166.
- Gurbandurdyeva, G. (2016). *Orta Asya'da Güvenliğin Sağlanmasında Kazakistan'ın Rolü*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Gürler, T. (2017). *Bağımsızlık Sürecinde Kazakistan Cumhuriyeti Üzerinde ABD ve Rusya Rekabeti*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Gürel, G. (2021). *Tek Kuşak Tek Yol Projesi'nin Kazakistan ve Özbekistan Dış Politikasındaki Yeri*. Giresun Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Jafarli, İ. (2021). *Çin'in "Tek Kuşak- Tek Yol" Projesi Bağlamında Bölge Ülkeleriyle Karşılıklı İlişkilerinin Güncel Durumu ve Mümkün Gelişim Potansiyeli: Kazakistan, Özbekistan ve Azerbaycan Örnekleri*. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Karadeniz, A.U. (2009). *Avrasya Stratejik Yaklaşımı Açısından Kazakistan – Çin Enerji İlişkileri*. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Lakhayeva, A. (2012). *1990 Sonrası Rusya ve Kazakistan İlişkilerinin dış Politika ve Güvenlik Boyutu*. Ege Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Mankesheva, M. (2022). *Yeni İpek Yolu Sürecinde Kazakistan- Çin İlişkileri*. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Mehdi, P. (2010). *Hazar Denizi'nde Alternatif Boru Hattı Projeleri ve Bakü Tiflis Ceyhan (BTC) Projesinde Kazakistan Dönemi*. İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Myrasdov, D. (2017). *2000'lerden İtibaren Çin'in Yükselişinin Orta Asya'daki Etkilerine Realist ve Liberal Bir Yaklaşım: Türkmenistan ve Kazakistan Örnekleri*. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Moldakhmet, M. (2019). *Kazakistan'ın Ulusal Güvenlik Politikalarının Soğuk Savaş Sonrası Dönüşümü*. Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Mussurova, M. (2020). *Kazakistan'ın Dış Politikasında Çok Taraflılık ve Uluslararası Örgütler*. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Nuriddin, S. (2020). Orta Asya'daki Rusya – Çin Rekabeti. *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 1-3. <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/etkinlik-orta-asya-daki-rusya-cin-rekabeti.pdf>
- Ongarova, Y. (2015). *Kazakistan Dış Politikasında Hazar Enerji Kaynaklarının Rolü*. Sakarya Üniversitesi, Doktora Tezi.

- Poğda, S. (2012). *Bağımsızlık Sonrası Kazakistan'ın Dış Politikası*. Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Rysbay, A. (2022). *Uluslararası Sistemde ve Orta Asya Devletlerinin Sürdürülebilir Kalkınması Üzerinde Göç Süreçlerinin Etkileri: Kazakistan Örneği*. Akdeniz Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Sultanova, B. (2021). *Çin'in Yumuşak Güç Politika Uygulaması: Kazakistan- Kırgızistan Örneği*. İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Suleimenova, M. (2016). *Kazakistan'da Enerji, Finans ve Büyüme İlişkisi Üzerine Ampirik Analiz (1994-2013)*. Ömer Halisdemir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Topçu, N. (2020). *Çin'in Enerji Güvenliği Politikaları: Kazakistan, Mynmar ve Pakistan Örnekleri*. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Ussrrbay, A. (2024). *Avrasya Ekonomik Birliği'nin Kazakistan'ın Dış Ticareti Üzerindeki Etkisi*. Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Yavaş, A. (2012). *Enerji Güvenliği Bağlamında Kazakistan'ın Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti ile İlişkileri Üzerine Bir Araştırma*. Genel Kurmay Başkanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, A.S. (2013). *Soğuk Savaş Sonrası Çin Halk Cumhuriyeti Kazakistan İlişkilerini Belirleyen Faktörler*. Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Yavaş, A. (2012). *Enerji Güvenliği Bağlamında Kazakistan'ın Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti ile İlişkileri Üzerine Bir Araştırma*. Genel Kurmay Başkanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, A.S. (2013). *Soğuk Savaş Sonrası Çin Halk Cumhuriyeti Kazakistan İlişkilerini Belirleyen Faktörler*. Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Yağmur, D. (2019). *Doğal Kaynak Laneti ve Kazakistan'ın Ekonomik Politikaları*. Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Zhunissova, M. (2024). *Türkiye, ABD, Rusya, AB, Çin'in Kazakistan'daki Yumuşak Gücünün Karşılaştırmalı Analizi*. Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi.

WEB SİTESİ KAYNAKLARI

- Satubaldina, A. (2025, Ocak 3). Tokayev Addresses Kazakhstan's Foreign Policy Dynamics. The Astana Times. <https://astanatimes.com/2025/01/tokayev-addresses-kazakhstans-foreign-policy-dynamics/>

Bayar, K. (t.y). Strateji Gözlüğünden Kazakistan Analizi. <https://kamilbayar.com/strateji-gozlugunden-kazakistan-analizi-pestel-analizi/>

Korkmaz, H. (2024, Şubat 29). Rusya – Çin Stratejik İttifakı. Türk Asya Stratejik araştırmalar Merkezi TASAM. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72535/rusya_-_cin_stratejik_ittifaki

Türk Keneşi Turkic Council. (2019, Mayıs 24). Kazakistan Cumhuriyeti Kurucu Cumhurbaşkanı Sayın Nazarbayev'e Türk Konseyi Ömür Boyu Onursal Başkanı Ünvanı Verilmesi Hakkında Açıklama. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi). https://web.archive.org/web/20190524192931/https://www.turkkon.org/tr/haberler/kazakistan-cumhuriyeti-kurucu-cumhurbaskani-sayin-nursultan-nazarbayeve-turk-konseyi-omur-boyu-onursal-baskani-unvani-verilmesi-hakkinda-aciklama_1830